

חוברת למידה עצמית: בת רבי עקיבא והנחש

מדרש חז"ל (התלמוד הבבלי, מסכת שבת קנו ע"ב) · מדרש · חט"ב (ז'–ט')

- מהדורה למורה: תשובות, מחוון, מערך שיעור, התאמות
- חלק א' – הבנה ומידע
- חלק ב' – פרשנות ואמצעים אומנותיים
- חלק ג' – כתיבה והערכה
- כרטיס יציאה

מהדורה למורה

מדרש הוא סיפור קצר מספרות חז"ל, שבא ללמד רעיון או ערך – לעיתים בעזרת פסוק מן התנ"ך. רבי עקיבא היה מגדולי החכמים בתקופת המשנה, מורה ומנהיג שאהבת התורה ואהבת האדם עמדו במרכז חייו. הסיפור על בתו מובא בתלמוד הבבלי בתוך דיון בשאלה: האם גורלו של אדם נקבע מראש בכוכבים ("מזל"), או שמעשיו יכולים לשנות אותו? בתוך כמה שורות בלבד נבנים מתח, הפתעה ומסר. נלמד כיצד מדרש בנוי, מה מיוחד בו, ומה יכול מעשה קטן של חסד לעשות.

מפתח תשובות – חלק א'

#	שאלה	תשובה / כיוון
1	מה ניבאו הכלדאים?	שהבת תמות מנשיכת נחש ביום חתונתה.
2	מי שמע את העני?	רק הבת
3	השלימו: הבת תקעה את _____ שלה בקיר.	סיכת הראש (המכבנה)
4	מה ראתה הבת בבוקר?	נחש מת שנגרר אחרי הסיכה.
5	איזה פסוק דרש רבי עקיבא?	וצדקה תציל ממות

מפתח תשובות – חלק ב'

#	שאלה	תשובה / כיוון
6	הסבירו מהו פער מידע ומצאו אותו במדרש.	הקורא יודע על הנבואה, הבת אינה יודעת; כך נוצר מתח והמעשה שלה תמים.
7	מצאו ניגוד במדרש והסבירו את תפקידו.	שמחת הסעודה מול העני הבודד בפתח – מבליט את רגישות הבת.
8	מה מסמל הנחש?	את הסכנה ואת הגורל הקבוע מראש.

#	שאלה	תשובה / כיוון
9	מה פירוש "לא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה"?	הצדקה מבטלת את המוות לגמרי ולא רק משנה את צורתו.
10	איזה מאפיין אינו מאפיין של מדרש?	תיאורים ארוכים ומפורטים

מפתח תשובות – חלק ג'

#	שאלה	תשובה / כיוון
11	כתבו את המדרש מנקודת המבט של העני (10–12 שורות).	לפי המחוון.
12	האם מעשה קטן יכול לשנות הרבה? כתבו פסקה עם דוגמה מהמדרש ומהחיים.	תשובה אישית מנומקת.

סולם שאלות לדיון – כיווני תשובה

שאלה	כיוון תשובה
מה ניבאו הכלדאים לרבי עקיבא?	שביום שבתו תיכנס לחופה יכיש אותה נחש והיא תמות.
מה עשתה הבת עם סיכת הראש שלה?	תקעה אותה בקיר, והסיכה ננעצה בעינו של נחש.
מה גילה רבי עקיבא בבוקר?	שהנחש המת נגרר אחרי הסיכה כשהבת שלפה אותה.
מה עשתה הבת בערב החתונה?	נתנה לעני שקרא בפתח את מנת האוכל שלה, כשכולם היו עסוקים בסעודה.
איזה פסוק דרש רבי עקיבא?	"וצדקה תציל ממות" (משלי י, ב).
מדוע לדעתכם רבי עקיבא לא סיפר לבתו על הנבואה?	כדי לא להפחיד אותה ולא להעיב על שמחתה; אולי גם כי לא היה בטוח שהנבואה נכונה. כך נשמר גם המתח לקורא.

שאלה	כיוון תשובה
מה המשמעות של "לא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה"?	הצדקה אינה רק משנה את סוג המוות (ממוות אכזרי למוות רגיל) – היא מבטלת את המוות שנגזר כליל.
כיצד הסיפור מראה ש"אין מזל לישראל"?	הכוכבים ניבאו מוות, אך מעשה טוב שינה את הגורל: האדם אינו כבול למזלו.
מה מלמד על הבת הפרט שכולם היו טרודים ורק היא שמעה?	שהיא קשובה ורגישה גם ביום השמח והעמוס ביותר בחייה – מתוך שמחתה היא רואה את הזולת.
מהם מאפייני המדרש בסיפור?	קצר מאוד, מעט דמויות ופרטים, פערי מידע שהקורא משלים, שיא מפתיע, וסיום בפסוק ובמסר.
האם המסר של המדרש – שמעשים טובים משנים את הגורל – רלוונטי גם היום? נמקו.	תשובה פתוחה: אפשר לדבר על אחריות אישית ועל כוחו של מעשה קטן, וגם להעלות שאלה – האם תמיד מעשה טוב "מציל"? להעריך נימוק מכבד.
מה חשוב יותר בסיפור לדעתכם: הנס או מעשה החסד? הסבירו.	תשובה פתוחה: רבים יאמרו שהחסד – הוא לב הסיפור, והנס רק מבליט אותו.

מחוון למשימת הכתיבה (100)

קריטריון	נק'	תיאור
נאמנות למדרש	25	העובדות נשמרות: הסעודה, האוכל, הבת.
נקודת מבט	25	הסיפור מסופר בעקביות מעיני העני.
רגש ועומק	20	ביטוי תחושות של בדידות ותודה.
סגנון מדרשי	15	תמציתי, עם פער מידע.
לשון	15	כתיב, פיסוק ותחביר.
סה"כ	100	

מערך שיעור – 45 דקות

דקות	שלב	מה עושים
5	פתיחה	"כתוב מראש או תלוי בנו?" – הצבעה בגוף בכיתה.
10	קריאה	קריאת המדרש בעברית המנוקדת, ואחר כך הצצה למקור הארמי וזיהוי מילים מוכרות.
8	מבנה	מילוי חמשת השלבים של הר הסיפור בזוגות.
10	מאפייני המדרש	פער מידע, צמצום, סיום בפסוק; דיון במשמעות "אין מזל לישראל".
10	כתיבה	המדרש מנקודת המבט של העני.
2	כרטיס יציאה	משפט אחד: מה למדתי מהבת?

מפת התאמות

מסלול	מה מותאם
חט"ב רגיל	החוברת במלואה
חנ"מ	לקרוא בקול את השאלות, לאפשר מענה בעל־פה או בבחירה מ־3 אפשרויות, בלי הגבלת זמן, רמז אחרי שתי טעויות
עולים	לצרף את טבלת המילים מעמוד היצירה באתר, משפטים קצרים, מילון בלחיצה באתר
יסודי / תיכון	לשונית "יסודי" או "תיכון" בעמוד היצירה באתר

לוודא

- הניקוד בטקסט הארמי הוא ניקוד שלנו ונעשה בזהירות – מומלץ לבדוק מול מהדורה מנוקדת לפני הדפסה (בעיקר: הַוְיָא, וּמָיְתָא, שְׁקַלְתִּי לְרִיסְתָּנַאי, יְהַבְתֵּיהּ).
- "בי גננא" – חדר החתנים/החופה; "מכבנתא" – סיכת ראש או סיכת בגד (פירושים שונים).
- תיארוך רבי עקיבא (בערך 50–135 לספירה) ומועד חתימת התלמוד הבבלי (בערך המאה ה־6) – לוודא אם מציגים לתלמידים.

חוברת התלמיד: בת רבי עקיבא והנחש

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

מדרש הוא סיפור קצר מספרות חז"ל, שבא ללמד רעיון או ערך – לעיתים בעזרת פסוק מן התנ"ך. רבי עקיבא היה מגדולי החכמים בתקופת המשנה, מורה ומנהיג שאהבת התורה ואהבת האדם עמדו במרכז חייו. הסיפור על בתו מובא בתלמוד הבבלי בתוך דיון בשאלה: האם גורלו של אדם נקבע מראש בכוכבים ("מזל"), או שמעשיו יכולים לשנות אותו? בתוך כמה שורות בלבד נבנים מתח, הפתעה ומסר. נלמד כיצד מדרש בנוי, מה מיוחד בו, ומה יכול מעשה קטן של חסד לעשות.

לפני הקריאה

האם אתם חושבים שהעתיד שלנו כתוב מראש, או שאנחנו יכולים לשנות אותו? עמדו בצד ימין של הכיתה אם "כתוב מראש", בצד שמאל אם "תלוי בנו", ובאמצע אם אינכם בטוחים – והסבירו.

מן היצירה

המקור – התלמוד הבבלי, שבת קנו ע"ב (ארמית מנוקדת)

וּמִדְּרַבִּי עֲקִיבָא נָמֵי אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל.

דְּרַבִּי עֲקִיבָא הֲוָיָא לֵיהּ בְּרַתָּא.

אָמְרִי לֵיהּ כַּלְדָּאֵי: הָהוּא יוֹמָא דְּעָיְילָה לְבֵי גְּנָנָא, טָרֵיק לַהּ חִיוְיָא וּמָיְתָא.

הֲוָה דָּאֵיג אַמִּילְתָּא טוּבָא.

הָהוּא יוֹמָא שְׁקַלְתַּהּ לְמַכְבַּנְתָּא, דַּצְתַהּ בְּגוּדָא, אִיתְרְמִי אִיתִּיב בְּעֵינֵיהּ דְּחִיוְיָא.

לְצַפְרָא, כִּי קָא שָׁקְלָה לַהּ, הֲוָה קָא סָרֵיךְ וְאָתֵי חִיוְיָא בָּתְרַהּ.

אֲמַר לַהּ אֲבוּהָ: מַאי עֲבַדְתְּ?

אֲמַרָה לֵיהּ: בְּפַנְיָא אֲתָא עַנְיָא, קָרָא אַבָּבָא, וַהֲווֹ טָרִידִי כּוּלֵי עָלְמָא בִּסְעוּדְתָּא, וְלֵיכָּא דְּשָׁמְעֵיהּ.

קָאֵימְנָא, שְׁקַלְתִּי לְרִיסְתָּנַאי דִּיהַבְתְּ לִי, יְהַבְתֵּיהּ נִיהֲלֵיהּ.

אֲמַר לַהּ: מִצְוָה עֲבַדְתְּ.

נְפַק רַבִּי עֲקִיבָא וּדְרַשׁ: "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת" – וְלֹא מִמִּיתָה מְשׁוּנָּה, אֶלָּא מִמִּיתָה עַצְמָהּ.

המדרש במילים שלנו (עברית מנוקדת)

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בַּת אַחַת.

יוֹם אֶחָד בָּאוּ אֵלָיו חוֹזִים בַּכּוֹכָבִים וְאָמְרוּ לוֹ:

"בַּיּוֹם שֶׁבִּתְךָ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה, יָבוֹא נָחָשׁ, יִשֹּׁךְ אוֹתָהּ, וְהִיא תָּמוּת."

רַבִּי עֲקִיבָא דָּאַג מְאֹד, אֲבָל שָׁמַר אֶת הַדְּאָגָה בְּלִבּוֹ.

הִגִּיעַ יוֹם הַחֻתָּנָה. בַּלַּיְלָה הוֹצִיאָה הַכַּלָּה אֶת הַסִּכָּה מִשְּׁעָרָהּ וְתָקְעָה אוֹתָהּ בַּקִּיר.

בְּלִי שֶׁיָּדְעָה, נִנְעֲצָה הַסִּכָּה בְּעֵינוֹ שֶׁל נָחָשׁ שֶׁהִסְתַּתֵּר בֵּין הָאֲבָנִים.

בַּבֹּקֶר שָׁלְפָה אֶת הַסִּכָּה – וְאַחֲרֶיהָ נִגְרַר נָחָשׁ מֵת.

שָׁאַל אוֹתָהּ אָבִיהָ: "מֶה עָשִׂית, בִּתִּי?"

עָנְתָה לוֹ: "אֶתְמוֹל בָּעֶרֶב בָּא עָנִי וְקָרָא בַּפֶּתַח.

כֻּלָּם הָיוּ עֲסוּקִים בַּסְּעֻדָּה, וְאִישׁ לֹא שָׁמַע אוֹתוֹ.

קַמְתִּי, לָקַחְתִּי אֶת הַמָּנָה שֶׁנָּתַתָּ לִי, וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לוֹ."

אָמַר לָהּ רַבִּי עֲקִיבָא: "מִצְוָה עָשִׂית."

יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד אֶת הָעָם: "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת" –

לֹא רַק מִמָּוֶת מוּזָר וְקָשֶׁה, אֶלָּא מִן הַמָּוֶת עַצְמוֹ.

⛰️ הר הסיפור שלי

שלב	מה קורה? (כתבו במילים שלכם)
אקספוזיציה	
סיבוך	
נקודת מפנה	
שיא	
התרה	

🎭 כרטיס דמות

דמות	ראשית/משנית	עגולה/שטוחה	דינמית/סטטית	תכונה + הוכחה
בת רבי עקיבא				
רבי עקיבא				
הכלדאים (החוזים בכוכבים)				
העני				

חלק א' – הבנה ומידע

1. מה ניבאו הכלדאים?

2. מי שמע את העני?

א) כל האורחים ב) רבי עקיבא ג) רק הבת ד) החתן

3. השלימו: הבת תקעה את _____ שלה בקיר.

4. מה ראתה הבת בבוקר?

5. איזה פסוק דרש רבי עקיבא?

א) ואהבת לרעך כמוך ב) וצדקה תציל ממות ג) לא תגנוב ד) ושמחת בחגך

חלק ב' – פרשנות ואמצעים אומנותיים

6. הסבירו מהו פער מידע ומצאו אותו במדרש.

7. מצאו ניגוד במדרש והסבירו את תפקידו.

8. מה מסמל הנחש?

9. מה פירוש "לא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה"?

10. איזה מאפיין אינו מאפיין של מדרש?

א סיפור קצר ב סיום בפסוק ג תיאורים ארוכים ומפורטים ד מעט דמויות

חלק ג' – כתיבה והערכה

11. כתבו את המדרש מנקודת המבט של העני (10–12 שורות).

12. האם מעשה קטן יכול לשנות הרבה? כתבו פסקה עם דוגמה מהמדרש ומהחיים.

🖊️ משימת כתיבה

כתבו את המדרש מנקודת המבט של העני שעמד בפתח (10–12 שורות): מה ראה, מה הרגיש כשאיש לא שמע, ומה קרה כשהכלה יצאה אליו. שמרו על סגנון קצר ומרומז כמו במדרש.

✂️ כרטיס יציאה

1. מילה אחת שמתארת את הבת:
2. שאלה שהייתי שואל/ת את רבי עקיבא:
3. מעשה טוב קטן שאפשר לעשות מחר: